

Она ватанингни тарк етдинг, шоир» [1:6]

Ал өзбек шайыры Абдулла Шер жаслыктан Байрон поэзиясы менен таныс болған ҳам оған дәслепки арнаўын төмендегише билдиреди.

Йўқ, Байронмас, Лермонтов ҳам мас,

Мен ўзгаман, йўлим ҳам ўзга! [1:7].

Дж.Байронның халықлар арасына кирип барыўы аўдармашыларға байланыслы. Байрон шығармаларын өзбек тилине Хамид Алимжан, Шукрулло, Жуманиёз Жабборов, Мухаммад Али, Рауф Парфи, Мақсуд Шайхзода, казак тилине Абай Қунанбай улы, рус тилине М.Ю.Лермонтова, Вс.Рожественского, В.В.Левика, Борис Соловьевлар аўдарды, қарақалпақ тилине Ибраһым Юсупов аўдарма ислеген.

«Байрон шайдасы» деп ат алған рус әдебиятшы алымы Борис Соловьев «Дон Жуан»ды рус тилине аўдармалаўға қарсы болған себеп пенен англичан тилин үйрениўге кирискенин айтады ҳам бийбаха дәрәтпени тиккелей өзи жазылған тилден аўдарма исләўге кирискенлиги хаққында билдиреди» [3:8].

Буннан көриўге болады, бүгинги күнде Байрон поэзиясы арқалы англичан тилин үйренип атырған-

лар саны артқаны сөзсиз. Солай екен, Байронның тасқын қәлби, нәзик жүреги, жаны, асаў теңиз толқынындай тынымсыз қыяллары оның қосықларында жасайды!

Шайыр мухаббаты, сағынышлары, «мухаббат» деп урған жүреги көз алдында өз қосығын сазға салып турғандай.

Биз шайырдың атын мәңгиликке мөрлеген улы өмир жолын үйрениўден ҳам оны жәмийетшиликке таныстырыўдан жалықпаймыз. Қарақалпақ халқының жүрегине Байрон поэзиясын еле де тереңирек алып кириў биз жас аўдармашылардың бас мақсетимиз.

Әсирлер өтсе де таза туйғылар, шайырдың хақыйқый инсан сыпатында кеширген өмири әўладларға үлги, поэзиясы оны сүйген кеўиллерге барқулла жақсылық шугласын қуйып турады. Әўладлар да Байронның мийрасларын көз қарашығындай әдиўлейди ҳам бул поэзия қарақалпақ журтында да еркин нәпес алып, ўақыт өткен сайын өз қунын, әхмийетин арттырады.

Әдебиятлар

1. Очилов Е. Ушалмаған орзулар. –Тошкент: «Ўзбекистон», 1999.
2. «She walks in Beauty». 1998-2002 by Gale Cengage: www.enotes.com.
3. Юсупов И. Өмир, саған ашықпан. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1999.
4. «She walks in Beauty». 1998-2002 by Gale Cengage: www.enotes.com.
5. Вохидов Э. Сайланма. 1-жилд. «Ишқ савдоси». –Тошкент: 2000.
6. Парфи Р. Сабр дарахти. –Тошкент: 1986.
7. Шер А. Ёмғирлар оралаб. –Тошкент: 2009.

РЕЗЮМЕ

Маколада атокли инглиз классик-шоири Джорж Байрон хаёти ва ижоди кенг ёритилган. Шоирнинг ижод хазинасидан ажойиб намуналар ва уларнинг ўзбек ва қарақалпақ шеърлятида тутган ўрни ва аҳамияти алоҳида эканлиги тавсифланган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается описанию жизни и творчества известного английского поэта-классика Дж.Байрона. Автор статьи показывает место и значение творчества поэта в узбекской и каракалпакской поэзии.

SUMMARY

The article deals with the description of the life and creative work of the famous English poet-classic George Gordon Byron. The author of the article shows the place and importance of the poet's creative work in Uzbek and Kara-kalpak poetry.

КӨРКЕМ ӘДЕБИЯТЫМЫЗДА ӘДЕПЛИЛИК ҮЛГИЛЕРИ

Ж.Ж.Утегенова – ассистент оқытыўшы

Әженияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: миллий қадрият, ота-боболар, ватан, адабиёт, қўшиқлар, дўстлик.

Ключевые слова: национальная ценность, предки, родина, литература, стихи, дружба.

Key words: national value, ancestors, Motherland, literature, poems, friendship.

Қәдириятлар инсанлардың узак тарийхый раўажланыўының арқасында дөреген неше сынақлардан өтип бүгинги дәўиримизге жетип келген миллий байлығымыз. Усы қәдириятлар арқалы бизлер басқа халықлардан ҳам миллетлерден өзгешеленип турамыз.

Миллий қәдириятлар бизиң халқымыздың көркем әдебиятында да кең жырланған. Олар өз ата-бабаларымыздың минези, мийнет сүйгишлиги, адамгершилиги, инсанпәрўарлық пазыйлетлерине сүйсинип, толып-тасып жырлаған. Т.Мәтмуратовтың «Сүйсиниў» атлы қосығында:

Ата-бабам ер болған, есер болған,
Тарийхтың арбасына көшер болған,
Хақ кеўил адам болған аңқылдаған,

Қолында алмас қылыш жалтылдаған,
Тилине келген гәпти қайтармаған,
Жаўына да өтирик айталмаған [1].

Бунда ата-бабаларымыздың ақ кеўил, ақ көкирек, кисиге өтирик айтпайтуғын расғөй, батыр болғанлығын мақтаныш еткен.

Отырғанды думандай,
Жек көреді қәрекең,
Ұахахасын аспанға,
Жеткереди қәрекең,
Кеўил ушын бирлесип,
Жәмленисип алыстан,
Бирин-бири излесип,
Басқыласып табысқан [1].

Буннан халқымыз шоқ минезли, әлпи алысқан адамлар басқыласып, кеуіл көтергенди унатқаны белгили.

Әлбетте, бүгінгі күні де бұл дәстүрлер, қәдириятлар сақланған. Шайырларымыздың қосықтарында миллийлигимизде әдеп-икрамлылық, инсанларды хұрметлеу, бир-бири менен болған мүнәсибети, қонақ күтиўдегі дәстүрлеримиз жүдә айқын берилген.

И.Юсуповтың «Күн шығыс жолаўшысына» қосығында:

Бизде сөз бар: мийман ырыс, берекет,
Қонақ күтиў зийнети хәр адамның,
Егер үйге бес күн мийман келмесе,
Шайы қонбас мениң байғұс анамның,
Тандыр жапқан жеңгейлерден бар мирәт,

Рухсат жоқ аўыз тиймей өтиўге [2]- деген қосық қатарларынан ата- бабаларымыздың қан-шелли кеули ашық миймандос инсанлар болғанының гүясы боламыз.

Миллий қәдириятларымыздың тағы бир түри - ана тилимизди улығлаў болып есапланады. Тилимиздің өзгешелиги, миллий тилимизди басқа халықлардан ажыратып турыўшы белги. Ана тилимизди усы күнге шекем әўладларымыз қәстерлеп, қатал саўашлардан өтип, неше поськын көшиўлерди бастан өткерсе де сақлап келгенлигине қайыл қалып, мақтаныш етемиз. И.Юсуповтың «Ана тилиме» атлы қосығында:

Ана тилим, сен басқадан айырмам,
Сен турғанда мен де әдеўир шайырман,
Сонша қатал сүргинлерде жоғалмай,
Бұл күнлерге жеткениңе қайылман.
Мен теңеймен сени жеген наным,
Уўыз бенен руўхың сиңген қаным,
Ес билгели тил жатырқап көрмедим,

Бирақ сен дым жақынсаң-аў жаным [2] деп жырлаған.

Елин жырлаў, туўған елин, халқын хұрметлеў бурыннан киятырған ең жақсы қәдириятларымыздың бири. А.Муўсаев «Тәрийп» қосығында:

Аржақ-бержақ болып еки сан болған,
Бөлим-бөлим еллер қарақалпақтады,
Ғаңқылдасып үйрек ушып, ғаз қонған,
Айдын-айдын көллер қарақалпақта.
Шарўалары көшип атаў жайлаған,
Бийе саўып, қатар қулын байлаған,
Кулан, кийиклери секирип ойнаған,

Қыя-қыя шөллер қарақалпақта – деп жырлайды.

Миллий руўхыйлығымыздағы ең жақсы қәдириятларымыздың және бири - ата-ананы, жасы үлкенлерди сыйлаў, досты хұрмет етиў. Бердақ шайырдың «Балам» қосығындағы:

Ата-ананды қәдирле,
Өлгениңше жақсы сөйле,
Мал тапсаң торқаға бөле,
Өсиўиңе жақсы балам.
Жетим көрсең қолыңды бер,
Аға болса кейнине ер,
Өзиң бултыйып, болма шер,

Әлпайым болғыл балам [3]- делинген қатарлары бүгінгі өсип киятырған жас әўладларымыздың алдына қойған ең уллы ўазыйпасындай олардың тәрбиясына үлкен тәсир ететугын бабаларымыздың нәсияты.

Инсанлардың ең әжайып пазыйлетлериниң бири-пидәйылық, инсанпәрўарлық болып есапланады. Хәр бир халықтың өз ели, халқы ушын жанын аямаған, хызметлери менен елине, журтына танылған перзентлери бар. Жыллар өтсе де әўладлары олардың исимлерин умытпай, өзлери де сол бабаларындай болыўды әрман етеди. Ерназар алакөздей, Маман бийдей, Аллаяр Досназаровтай, М.Нурмухаммедовтай хәм т.б. ел сүйген инсанларды әўладлары умытпайды, жүрегиниң төринде сақлайды. Олардың ислеген хызметлерин шайырларымыз өз қосық қатарларында баян еткен. Мысалы, Бердақ бабамыз:

Гөрүғлы бектей ер еди,
Қатарда қоса нар еди,
Толы журттың дәрқары еди,

Шейит өлди Ерназар бий [3] - деп, ел батырының мәртлигин танытқан.

Аллаяр Досназаровтың халқы ушын ислеген хызметлерин Т.Қайыпбергеновтың «Қарақалпақнама» атлы роман-эссесинде хәм И.Юсупов «Қарақалпақ халқында сөз» поэмасында да кең түрде жырланған.

Жоқарыдағы сөз етилген мысаллар, бизиң руўхыйлығымыз, миллий қәдириятларымыз қарақалпақ әдебиятында, шайыр хәм жазыўшыларымыздың шығармаларында үлкен мақтаныш пенен жырланғанлығын тастыйықлайды. Көркем әдебиятымыз жас әўладқа өзиниң терең хәм бай тарыйхын үйрениўине, ата-бабалардан қалған мийрасларды көздиң қарашығындай сақлаўына үлкен жәрдем береді.

Әдебиятлар

1. Мәтмуратов Т. Жулдызлар жанар. 1989, 92-106- б.
2. Юсупов И. Бұлбил уясы топлам, 1997, 8, 13-б.
3. Бердақ Таңдамалы шығармалары. 1987, 108,177-б.

РЕЗЮМЕ

Маколада қарақалпақ халқиниң азалий қәдриятлари – оққўнгиллик, инсонийлик, дўстни хұрмат қилиш, ўз она-ватанини қандай севиш каби фазилатлари бадий асарлардан олинған мисоллар воситасида тавсиф этилган.

РЕЗЮМЕ

В статье описываются издревне сохранившиеся национальные ценности и лучшие качества каракалпакского народа: доброта, гуманность, дружелюбие, и любовь к родине на материале отрывков из художественных произведений.

SUMMARY

The article is devoted to the description of the national values and the best qualities of the Karakalpak people that have been kept since ancient time: kindness, humanity, friendship and love to Mother land on the material of extracts from the works of fiction.